

540.450

Антін Крушельницький.

ДИТЯЧЕ
.....
..... ГОСПОДАРСТВО —

основа української національної діяльної школи.

КОЛОМІЯ. 1927.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

З друкарні М. Бойчука в Коломиї.

STAROSTWO w KOŁOMYI.

EGZEMPLARZ OBOWIĄZKOWY.

aktad

egz. 1000

Jnia

19/8

1927 r.

Антін Крушельницький.

Дитяче господарство —

Основа української національної діяль-
ної школи.

В КОЛОМИЇ. 1927.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

I-540480

1927. E. D. 1088

З друкарні М. Бойчука в Коломиї, Собіського 44.

Справа перебудови шкільництва „Рідної Школи“ була основно обговорювана на загальному зїзді „Рідної Школи“ в грудні 1926 р. і тоді постановлено, що відповідна комісія, зложена з педагогів і громадянських діячів має випрацювати головні основи перебудови шкільництва „Р. Ш.“ та предложити їх на затвердження надзвичайному зїздові „Р. Ш.“ до кінця травня цього — 1927 року.

Після гострої дискусії в цій справі на загальному зїзді годі було ждати повного злегковаження демократичних основ нововибраною Головною Управою „Р. Ш.“ Тим часом травень минув і липень минає і надзвичайного загального зїзду „Р. Ш.“ в такій основній справі, як перебудова шкільництва Р. Ш. з новим шкільним роком не було і входимо в новий шкільний рік з тим, що було, та приспособмо ще більш запального матеріялу на сьогорічний осінній зїзд Рідної Школи.

Та за це нехай відповідає той, хто провинився. Одначе приглядаючися до життя, мусимо сказа-

ти, що, не виконуючи категоричного наказу загальних зборів і не вносячи з новим шкільним роком нового духа в наше шкільництво, ми знову опізнюємо розвиток молодого громадянства на цілий рік.

Велика шкода, що так сталося.

Бо дискусія на загальному зїзді „Рідної Школи“ й часописна дискусія в ріжних органах преси— це було шукання нових шляхів у виховуванні молодого нашого покоління на нових громадян, які б могли, пристосовуючися до змінених політичних обставин, не тільки вдержатися на поверхні життя, але ще й поліпшувати й скріпляти своє становище.

Що правда, весь хорівід дискусії крутився довкола середнього шкільництва — і то зовсім зрозуміло. Бо зміна політичних відносин викинула з колії життя цілі кадри освіченого громадянства, що в дотеперішній середній школі приготовлявалися до урядничої кар'єри. Позбавлені доступу до державних урядів, вони розгубилися на своєму життєвому шляху до тої міри, і було їх стільки, що жахом пройняло наше громадянство продовжування виховування молоді в середній школі на старих основах.

Пішло гасло: Виховуймо діяльних громадян не для урядничої кар'єри, тільки для вільного життя. Даваймо крім теоретичної загальної ще й фахову освіту. Виховуймо молодь так, щоб вона самостійно пробивалася крізь життя, не ведена на паску урядничої кар'єри.

Дехто побоюався, що наші селяне, бачучи як

марнуються їх діти, позбавлені спроможности використування урядової карієри, — перестануть посилати дітей до середніх шкіл. Та життя сильніше усяких міркувань. Военна хуртовина показала нашому селянству наглядно всі користи освіти і тепер кожний, хто може спромогтися або навіть хочби тільки стягнутися, посилає дитину до середньої школи. Але практичний змісл селянства жадає від тівей школи інших напрямних освіти, як було досі, іншої підготовки в середній школі до життя. Звідси то з поміж рядів селянства жадання: „Давайте нам іншу школу!“

Рівночасно із цим іде ще друге гасло: „Засновуймо по селах свої рідні, приватні школи!“ Тут і там повстають такі школи з характером збірних лекцій. Витворюється нове становище по селах, а що це справа незвичайно важна, треба вже хочби тільки на основі однорічного досвіду приглянутися ближче до того нового в нашому житті зявища: до його ясних і менш ясних сторінок.

Думки, які висловлюю далі в сьогоднішній статті, зродилися в мене після загальних зборів кружка „Рідної Школи“ в Мишині (печеніжинського повіту).

З початком шкільного року 1926|7 zorganizував кружок „Рідної Школи“ в Мишині приватну народню школу, яка з огляду на закон мусіла мати назву „збірних лекцій“.

Вписалося 42 дітей (I рік — 21 в трьох відділах, II рік — 4, III рік — 11, V рік — 6) Науку

ведено в 5, зглядно 6 відділах по 2 і 3 год. денно, так, що учитель учив 12-13 годин денно. (Просто страшна річ!) Родичі платили місячно по 3 зол. від дитини, але проте учитель діставав за свою працю (12 год. денно) 100 зол. у місяць (за ферії йому не заплачено).

До цих лекцій причіпалася влада, опечатала на кілька місяців шкільний льокаль (відповідний на школу, і наука велася в два дні після опечатання „школи“ в трьох невідповідних до того хатах, без лавок, без таблиці — діти сиділи при високих столі (скрині), на високих ослонах, баламкали ногами, не могли вставати до відповіді і т. і. Родичів влада карала грішми за те, що не посилали дітей до державної школи, забирала фанти, родичі ходили гуртом до староства в Печеніжині і до суду в Яблонові (5 разів, з того 2 розправі), але це їх не відстрашувало і науку доведено до кінця.

„Школу“ злюстрував остаточно 9. квітня державний шкільний інспектор, 26. травня делегат кружка „Рідної Школи“ в Коломиї, дня 17. червня вівзав державний інспектор з Печеніжина родичів, щоб привели своїх дітей до державної школи до іспиту. Із зголошених до іспиту 37 здало іспит 23, (трудно, щоб інші здали, коли священик був тільки один раз за весь рік на лекції релігії в „школі“, а тричі приводив йому учитель діти до церкви на науку релігії). Дня 2. липня уладив кружок Р. Ш. свій іспит для всіх дітей у школі, роздано 62 книжочки між дітей. (І тут не було без „але“. Учитель просить пароха про богослуження для дітей

з приводу закінчення шкільного року на годину 8 рано. Коли прийшов о тій годині, мусів відійти з дітьми з нічим, бо парох відправив богослуження „для себе“ о год. 6. рано).

Як бачимо, родичі виявили чимало завзяття в справі своєї школи, учитель вложив дуже багато енергії й праці, коли вчив в осені й на весну по 12-13 годин у день (в зимі науку мали окремі відділи що другий день) і коли при всій „прихильності“ влади і вчителя релігії на 37 здав іспит з добрим поступом 23. Чимало теж видно праці дітей.

А який вислід дали ці „збірні лекції Рідної Школи?“ Учитель заявив на загальних зборах кружка Р. Ш, що діти на 1. році вже від півроку читали книжечки й одна дитина з 1 класу за пів року прочитала 50 книжечок. Віримо, що й звернено відповідну увагу на науку української мови й історію та географію України. Але це всеж таки не те, що хотілося б бачити в „Рідній Школі“.

З великим зусиллям і вкладом праці та коштів, не менш із шкодою для здоровля вчителя й дітей добуто під національним виховавчим оглядом і під оглядом знання без сумніву більше, ніж у державній школі. (Але тут входила ще в гру в першому році зусилля чимало справа амбіції учителя — молодого, ідейного!)

Маючи на увазі не конкретний приклад, але загал наших сіл, дозволю собі сказати, що того всього, що діється в наших приватних сільських школах — замало. Наука в „Рідній Школі“ повин-

на вестися на зовсім інших основах. І поки ми ті основи виробимо й приймемо, поки добудемо спосіб забезпечення відповідного ходу навчання, питаю: чи не краще використовувати українську або навіть утраквістичну державну школу для того, щоб дати дітям основи грамоти (при чому треба б старатися в одно про українську мову навчання в державних школах і про українського вчителя), а всю форсу кружків „Рідної Школи“ звернути на основування приватних — поки що — доповнюючих курсів для молоді, яка ходить до державних шкіл?

Наука на тих курсах „Рідної Школи“ обіймала б дві ділянки, а саме теоретичне й практичне знання, те, чого не дає наука в державній школі. В теоретичній частині: основніше узгляднення рідної мови, заохота (для старших дітей) до читання українських книжок і обговорювання перечитаних творів та історія й географія українських земель. Це було б досягнення того, що дає сьогодні приватна українська школа „Рідної Школи“ в ділянці українознавства. На це вистарчила б із кожним відділом (зложеним з 9 учнів) наука в зимових місяцях, а в літніх раз або двічі в тиждень. Весь останній вільний час у тижні — головно в осені, на весну і в літі — можна б присвятити практичній праці.

Отож головною основою праці на цих курсах „Рідної Школи“ повинна бути праця в „Дитячому господарстві Рідної Школи“, яка ділилася б на

працю в шкільному садку й городі й на шкільному господарському обійстю.

Кружок „Рідної Школи“ повинен в порозумінні з Громадською Радою й господарсько-культурними установами в селі (читальнею „Просвіти“, Кружком „Сільського Господаря“, Кооперативою, Молочарнею, Касою і т. і.) постаратися про около п'ятиморгову площу на цілі „Дитячого господарства“, яке повинно заходами кружків „Рідної Школи“ повстати в кожному селі.

Тих п'ять моргів поля (городу) могла б відступити Громадська Рада з громадського поля чи толоки, а де того нема, а в селі в целебс священник, або хоч би й жонатий, але не дуже обтяжений родинними обов'язками, можна б тих 5 моргів поля не далеко осідку села дістати на дитячі установи „Рідної Школи“ від пароха із церковного поля.

На цій найменш п'ятиморговій площі повинно повстати ціле „Дитяче господарство „Рідної Школи“, в якого склад входила б праця в садку, в яринному, насінному і досвідному городі, в пасіці, ставку і на дитячому господарському обійстю.

Найбільш цікавою з усього „Дитячого господарства „Рідної Школи“ була б праця в шкільному огороді.

На перший плян висувається тут шкілька овочевих дерев, яка займатиме дітям весь час їх шкільної науки (від 6-14 року життя). З нею в'язатиметься наука садження і щеплення та плекання овочевих дерев, обговорювання користей із садовини: продаж овочів, перерібка овочів. При цьо-

му можна з часом перевести засадження шкільного саду, сільських садків, обсадження всіх вулиць у селі, всіх доріг від села до села овочевими деревами.

По шкільці найважливіше місце займатиме яринний город із „парниками“, де б діти зазнайомлювалися із способами плекання найбільш поживних і поплатних ярин. Всюди, на жаль, можна звернути увагу, що по наших селах не садять зовсім таких корисних для здоров'я і поплатних ярин, як калярепа, волоська капуста, цвітна капуста (каляфіори), не говорю вже про помідори, цукровий горошок, шпарагову фасолю, — мало сіють моркви, петрушки, зовсім не сіють шпінату, салати і т. і.

Шкільвий город повинен мати теж свій насінний город для плекання добірного насіння для свого вжитку й для вжитку всього села або ще й на продаж (буває часто, що замість моркви селяни сіють пастернак, мало де мають добре насіння редьківці — пересаджуваної на насінники, не пущеної в насінний стовбур і т. і)

Шкільний город повинен бути також досвідним городом для досвідів користування різними природними (курячим то що) й штучними навозами, для досвідів садження збіжжя на грядках, сапання й підгортання, при чому можна наглядно дітям і їх батькам показати, як з одного зерна виростає цілий куц збіжжя. У цьому досвідному городі можуть діти користуватися ручними машинами, зробленими примітивно самими дітьми (машиною до садження кукурудзи, підгортання плужком картоплі й кукурудзи, сіяння рядками й під-

гортання збіжжя — як це вже переводять у дворах з ріпаком). Така праця примітивними дитячими машинами (що їх може навіть виробляти одна з промислових шкіл „Рідної Школи“, напр. у будучому „Забавкарська Школа“ в Яворові), заціплюватиме в душу дитвори необхідність у стремлінні до користування хочби й малими, хочби й ручними машинами для заощадження часу й для використання заощадженого часу на здобування культурних цінностей людини, та для інтенсифікації сільського господарства.

При праці в шкільному городі „Рідної Школи“ треба б звернути ще увагу на зацікавлення її іншими корисними для селян справами, як напр. **пасікою**. Один або кілька уликів повинно зацікавити дітей вироблюванням найбільш відповідних і практичних улиїв, напр. американських солом'яних. А знайомство дитини із життям бджоли та основами й користями бджільництва, повинно покласти трівкі підвалини під наше пасічництво. Дитина, яка сама зробить улик, сама пильнуватиме роя, сама бачитиме, як приростає мед, сама його вибере й продасть у кооперативі, не забуде ніколи в житті використати свого садку чи поля для заведення пасіки.

У програму „Курсів Рідної Школи“ при сільських кружках Р. Ш. повинно входити уладження обійстя в „Дитячому господарстві Рідної Школи“, в якому діти вчилися б плекати бодай дві вітки расових домашніх звірят, найбільш поплатних у господарстві: курей і криликів.

Дітей треба вчити плекати расові кури — одної якості, при чому належить звертати увагу не тільки на якість курей, але й на їх годівлю, щоб добути можливо найбільші й чисті сорти яєць. Треба, щоб діти вже в школі зрозуміли, що наш край при раціональній господарці курячого господарства мігби покривати чимало запотребовання селян добірними яйцями, які йшли б через Союзи Кооператив на найбільш поплатні світові ринки збуту і тому повинен подбати про найкращі улпшення в цій ділянці господарства. Бо досягти цього в населення можна тільки через вціплювання цієї ідеї в душу дітей.

З другого боку треба наглядно показати дітям, що раціональна господарка кріликами (напр. срібної масти) й масова продукція й продаж срібних шкірок безпосередньо до фабрик (знов же через кооперативи) може приносити чималу користь. Наслідок тієї практичної науки може бути такий, що край малоземельних рільників перетвориться згодом у край продуцентів поплатного фабричного сирівцю (не без того, що поява відповідної кількості сирівцю може довести кооперативну організацію до творення фабричного промислу для виправлювання шкірок). Але щоб того всього досягти, треба перш усього навчити дітей плекати раціонально кріликів, щоб вони з дикої звірини, яка живе по норах наших стайнів, ставали справді домашнім звірям, годованим для певної ясно означеної цілі.

Поминаю те, що відповідно до околиці мож-

на б пристосувати в шкільному городі й оборі „Дитячого господарства“ науку й інших віток господарства. Напр. у кітловині Дністра й його допливів і теплих долинах і кітловинах карпатського Підгір'я й Покуття можна б зайнятися спеціально плеканням морель і винограду (напр. його канадійської породи) і ріжних родів горіхів то що...

Під містами або й у містах можна б завести в „Дитячих господарствах“ теплярні для плекання цвітів — трівалих, однорічних, дволітніх, при чому зверталось б увагу не тільки на естетику, але й на користь із квіткових городів. Приклад Голяндії, яка свіжими цвітами засипує Париж, Лондон (цвіти доставляють літаками), а всю Європу добірним насінням цвітів, і з другого боку повне занедбання цієї області господарства в нашому краї, повинен звернути увагу вихованців у новій українській школі (покищо в „Дитячих господарствах“ при курсах „Рідної Школи“) й на цей бік праці й заробкування та поширення знання в цьому напрямку та погляду на користь із цієї праці через шкільну науку дівори.

В околицях, де це можливе, можна б у шкільному огороді уладити саджавку й провести навчання про годівлю риби.

Не говорю вже про такі вітки господарства, які теж можна б націплювати в нас у деяких околицях через школу, як навчання годівлі шовкових хробаків, а в ставках годівля водяних щурів, яких шкірки просто не мають ціни.

З лекших, більш примітивних завдань дитячо-

го господарства, залежно від околиці (гірської, лісової) була б наука про сушення грибів, маринування рижок і підпеньків, навчання приладжування соків напр. з малини, афін, смаження, варення на продаж. У добавку вказівки щодо збирання й сушення та складання лічничого зілля — дуже мало складної, але вельми корисної справи, не повинні бути в занедбанні при науці в „Дитячому господарстві“.

Жіночий відділ у „Дитячому господарстві“, коли в ньому буде жіноча вчительська сила, повинен звернути пильну увагу на підготування дівчат до budouчого життя, головнo в обсягу шиття (таємниці для великої маси селянок) і кухонного варення. Це останнє, яке у великій мірі обмежується до варення в печі, в засмоляних глечиках, — одна з найбільших болячок нашого сільського життя. На кожному ступіні зустрічаємося з великими бажаннями селянок добре і смачно варити (менше звертається уваги на поживність) і просто з нечуваним невмінням у кухарських справах. А вже варення ярини — це зовсім незбагнута таємниця.

З приводу зазначеної тут програми можемо зустрітися із закидами, що багато з того, що я тільки здебільшого обхопив цією програмою „Дитячих господарств“, повинні робити або старші громадяне, або такі установи, як кооперативи.

На це я маю одну відповідь. До 1916 року здавалося, що майже неможливо взяти нам торгівлю хоч би споживчих продуктів у свої руки. А як обставини 1916 року примусили нас на Поділлі

й Покутті основувати спершу дрібні крамнички, потім кооперативи і як у 1917 році повстала у городенському повіті ціла сітка сільських кооператив, яка й довела до оснування першого „Повітового Союзу Кооператив“ у Городевці, та як він перетривав увесь воєнний час і за ним почали творитися по всьому краї „Повітові Союзи Кооператив“, — вища форма кооперативної сітки на всіх західно-українських землях, — зневірря щс-до ведення торгівлі нашими силами — переможеве.

Так само й тут за почином дітей, які будуть заразливими розсадниками нових шляхів господарства чимало з того доведеться переводити реально в життя (як фахову продукцію й торгівлю) господарям і кооперативам та іншим установам.

Завданням „Дитячого господарства Рідної Школи“ — вціплювати в дівтору 6—14 літ (а потім і старшу — шляхом позашкільної праці й науки) ідеї таких починів, яких вони не можуть перебрати від своїх батьків, (бо ті того не вміють, не знають і подекуди легковажно до самих цих ідей віднесуться). „Дитячі господарства“ не потрібні або зайві там, де господарська культура високо розвинена. Діти набираються в загально-освітній школі загальної освіти, потім у професійній — знання в царині праці своїх родичів і так уґрунтувавши й поширивши своє знання, стають до життєвої праці при варстатах своїх батьків.

У нашому рільничому, занедбаному культурно краї, в додатку в країні великих можливостей і природних багатств треба школу і то вже сільську

зробити розсадником господарської культури, щоб у тій школі виховувалися на господарських культурних працівників діти й попри та через дітей, щоб „зараза“ нової господарської культури ширилася по наших селах.

Ждати, поки це завдання здійснять у нас рільничі й господарські школи — далека дорога. Повинна забратися до того **Державна сільська загальна школа**. На жаль, доки в ній вчитиме вчитель, якому (з національно-політичного огляду) чуже життя **нашого** селянства, він — той учитель — і через нього державна школа цього завдання — піднесення господарського рівення нашого селянства — не зможе легко виконати.

А в додатку що до праці дівтори в шкільному городі — як і є при якій державній школі шкільний город, — то й учитель уважає цей город за додаток до своїх доходів і так дивиться на цю справу шкільна влада, розписуючи конкурси на управителів при школах напр. з 2 морговим городом. А праця дівтори — це безплатна праця дарових робітників для оброблювання вчителєвого городу. — Справа ж **навчання** при такій праці уступає на задній плян, або зовсім не узгляднюється. В цьому напрямку повинна наступити повна зміна. Шкільний город — при державній школі — це повинна бути свячення науки — не терен безплатної панщинної праці. Праця молоді — це повинна бути наука — досвідна, яка повела б дівтору й через неї громадянство на нові шляхи в господарстві. Прихід із шкільного городу повинен бути власністю громадянською:

шкільної установи — в спільному розпорядженні дівори під проводом учителя — не приватною власністю вчителя. (Двірського й церковного поля всюди чимало, щоб заходом влади учитель міг дістати з цього 2–3 морги на своє приватне користування!)

Поки наступить у цьому напрямку переміна в думках правителів шкільництва, — могли б і повинні б виконувати повище означені завдання шкільні установи „Рідної Школи“, коли б можна вивінувати їх так, щоб попри загальну освіту могли виконувати програму ведення „Дитячого господарства“.

Маючи на увазі здійснювання повищих ідеалів спершу через шкільництво „Рідної Школи“, далі через державні українські школи (з українським учительством) — мусимо як першу основу цієї праці поставити „Курси Рідної Школи“ з головною метою ведення „Дитячого господарства Рідної Школи“. Йно-що, коли такі „Дитячі господарства“ натраплять на відповідний терен праці для свого села й у наслідок того матимуть відповідний прихід, вони — ті „Курси Рідної Школи“ й ті їх „Дитячі господарства“ можуть стати основою „Нової Рідної Школи“ — загально-освітньої, сполученої з „Дитячим господарством“.

„Дитяче господарство“ враз із шкільним городом „Рідної Школи“ — це не утопія. Це справа, яку найлекше перевести по наших селах. Коли б тільки розумна Громадська Рада на спільному засіданні із Старшиною Кружка „Рідної Школи“ й ви-

ділом читальні „Просвіти“ перечислили докладно, який прихід несе п'ятиморгова запущена толока й який прихід моральний і навіть матеріальний при-несла б вона для громади, коли б на ній повстало „Дитяче господарство“ враз із обгородженим шкільним городом (і криницею в ньому до підливання яринного городу й шкілки), а в найближчих роках з будинком „Рідної Школи“ (мешканням учителя й салею для навчання) та господарськими забудуваннями (взірцевим курником, кріликарнею, навіть сажем для плекання свиней головно із довгою щетиною, продуктом дуже поплатним в Америці), вони негайно приступили б до перетворення товквітні-пустки — місця деморалізації дівчорі — в дитячий рай на землі, в святиню росту й виховання діяльного українського громадянина.

Ціль цієї праці? — Вже вище сказано: виховання розумного, підприємчивого, діяльного і багатого українського громадянина — тієї основи всебічного відродження української нації.

Хто ж має цю працю перевести?

Ініціатива повинна вийти з низу, від самого села. Доки її не буде там, де має творитися **нове життя**, ніяке переконування нічого не вдіє. Накреслена тут програма — оце **програма реальної праці Кружків „Рідної школи“ по селах**. В улаштуванні „Дитячого господарства“ кружкам „Рідної Школи“ могли б ставати в допомогу кружки „Сільського Господаря“, кооперативи і читальні „Просвіти“. Але ініціативу мусять перебрати Кружки „Рідної Школи“. Ця праця оживила б їх діяль-

ність, виповнила б діяльним змістом велику їх національну ідею. В селі, що перевело б у діло цю програму, ніхто не почувби, що кружок „Рідної Школи“ — на папері, або заснітився. Це була б уже не паперова установа, — це були б народини нового життя. Заснітитися не дало б такому кружкові життя рослин і дерев у городі, життя звірят у господарстві, життя дітей у новому світі — і душа всього „Дитячого господарства“ — учитель „Рідної Школи“.

Приходжу до найважливішо справи — учителя „Рідної Школи“.

Чи маємо ми його? Із жалем мушу сказати: ні! Не виховали нам його австрійські учительські семінарі, не виховують — польські, на жаль --- тричі жаль — не виховали досі й не виховують його українські семінарі „Рідної Школи“.

Коли знайдеться людина посвяти, як згаданий учитель у Мишині, це рідка птиця на нашому національному овиді. Таких ідейників назбиралося б на перший початок десяток-два і з ними треба б починати справу в „Дитячих господарствах Рідної Школи“.

Масово виховувати й вишколювати до такої праці (даючи йому господарське знання до праці в городі, в садку, в звіринному господарстві, даючи йому ще більше, бо крім знання — запал до праці, до ідейної посвяти свого життя в перших роках праці) — підготовлювати нового вчителя (вчительку) до шкільної праці на нових основах повинні учительські семінарі „Рідної Школи“.

На жаль — у них панує досі австрійський шабльон, перемальований для влади на польську державну фарбу, а для заспокоєння власного національного сумління присипані порошком українського націоналізму (трохи українського письменства, трохи історії України й тут і там концерт у честь...) Ідейности, яка заставила б до праці для народу, за малу платню спершу, але за те гіркої, твердої, — до поборювання й найважчих перешкод одної з найстрашніших — байдужности громадянства, — знання реального, яке давало б змогу виповнювати прогалини в праці „Рідної Школи“, знання звязаного із життям і потребами нашої нації — того дійсного патріотизму, того молодечого ідеалізму для добування матеріяльних і через них духових цінностей нації — того реального українського націоналізму в учительських семінарах „Рідної Школи“ на жаль не було і нема! Нема й не видно стремління до того, щоб було! Щоб було зараз, як того вимагає потреба хвилі!

Бо „душу й тіло“ класти на словах — легко! Й тепер навіть... не дуже ризиковно! Ще лекше „дождити пригідного моменту“, щоб „душу й тіло і т. д.“ Але життя вимагає трошки менше, але зараз: не тіла, але трошки здоровля, не душі, але охоти попрацювати, але зараз, серед свого народа, (для котрого: душу й тіло...), в не дуже то пригожих обставинах, за не дуже спершу вигідне життя, але серед переводження молодечих мрій у діло. А там уже можна повірити, що, хто заправиться до такої праці, той напевно душу й тіло положить, бо

навчитися цінити свій нарід, навчитися любити свою націю, навчитися будувати свою державу!

Загальний зівд „Рідної Школи“ в 1926 р. підніс жахливий крик: „Перебудуйте наше шкільництво „Рідної Школи“! Шукайте нових основ — національних!“

На жаль зрозуміння він не знайшов. Бо національні основи в нашому розумінні, це наука української мови й історії, національний спів і танок... Немає за те відчуття властивих життєвих потреб нації.

Наше шкільництво спирається на старі австрійські основи — тієї Австрії, що у Відні й у найближчих краях перевела в себе поділ шкільництва на загально-освітнє і зараз таки на ближчих і дальших вулицях Відня професійне — одній: столярську школу, другій — слюсарську, третій — торговельну і т. д. Розуміється, при згуртуванні всяких шкіл на малому терені й при догідній комунікації можна було всю молодь обслуговувати і загально-освітніми школами й відповідними професійними.

Наша школа мусить зірвати із цим поділом бодай на довший час. Наша школа тоді стане національна, коли узгляднюватиме **інтерес нації**. А інтерес нашої нації — нашого села — вимагає, щоб загально-освітня школа була для селянської маси рівночасно й її професійною школою, по селах у першу чергу рільничо-господарською, по містах промисловою.

Наша школа стане тоді національною, коли зможе получить справу загальної освіти із спра-

вою практичного (професійного) виховання — і то сільська школа, як і міська, нижча й середня!

А те, що в нас вважається за національне виховання — українська мова й письменство, історія й географія України — це національна азбука, без якої годі подумати собі взагалі яку небудь школу якої небудь нації. І як вивчення азбуки не є рівнозначне з добуттям освіти, так і наука мови й історії нації не може бути признакою національної школи!

Пів року минуло від хвилі, як залунало грімке жадання нової національної школи! Пів року минуло, новий шкільний рік починається і — тихо всюди, глухо всюди... Ні найменших починів до зрозуміння категоричного імперативу нації на полі нашого шкільництва нижчого й середнього — до перебудови на національних основах шкільної справи по селах, до підготовлювання нового вчителя в учительських семінарах — тієї душі нового шкільного життя на західно-українських землях.

Та життя буде сильніше, ніж опір чи байдужість та інертність тих, що ведуть сьогодні провід у Повітових Кружках „Рідної Школи“ й на її верхах. Ще одні і ще одні річні збори й ті установи мусять опинитися в руках людей, яким не подорожі з австрійською бюрократією, з австрійським шаблоном. Людей — яким просвічуватиме ідеал діяльного, самостійного, підприємчивого українського громадянина.

І тоді прийде пора на пристосування всіх типів шкіл (отож загальних, народніх і середніх) до

того ідеалу, тоді прийде пора на створення українських національних загально-освітньо-професійних шкіл нижчих і середніх (а може вищих), які виховували б наших дітей на нових громадян.

А поки-що — те, що самі низи, які прагнуть нового життя, — що саме село може перевести в діло: „Дитячі господарства“ „Рідної Школи“ по наших селах і містах! — основа української національної діяльної школи!

У Березові нижнім, 20. липня 1927.

1450

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

